

تأثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد شوراهای اسلامی مطالعه موردی شهر نسیم شهر

دکتر غلامحسین حیدری

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن

ابوالفضل صمدیان

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد

اسلامی، واحد رودهن (مستول مکاتبات)

چکیده

این مقاله در راستای بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد شوراهای اسلامی نخست به توصیف مسئله پرداخته، ضمن بیان مسئله و ضرورت و اهمیت موضوع پژوهش به ابعاد سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن که چگونه بر عملکرد شوراهای اسلامی تأثیرگذار است اشاره شده است. پس از ارائه اهداف تحقیق، سؤالات فرضیه نهایتاً داده‌های پژوهش تجزیه و تحلیل شده و براساس نتایج حاصله پیشنهادهایی ارائه شده است.

واژگان کلیدی

مشارکت، تیپولوژی مشارکت، سرمایه اجتماعی، شورا

مقدمه

بررسی حوزه تاریخی در این پژوهش از دو موضوع یکی مشارکت و دیگری سرمایه اجتماعی مد نظر است. فرآیند توسعه در گرو موضوعات فوق است که از آن جمله مشارکت در قالب شوراهاست، امروز دو مفهوم مشارکت و توسعه مفاهیمی تفکیک‌ناپذیر از هم شده‌اند.

عامل دیگر پیدایش شوراها، اندیشه‌های فدرالیسم و تمرکززدایی در اداره امور کشور است. بدین گونه در کشورهایی چون هند، ایالات متحده آمریکا، آلمان و... که حکومت فدرال دارند، هر ایالتی مجلس قانون‌گذاری و دولت محلی خاص خود را دارد؛ ضمن اینکه شوراها منتخبات شهری و روستایی نیز فعال هستند. اما در نظامهای تک ساختی مانند بریتانیا و ایتالیا تنها یک دولت وجود دارد که همان دولت مرکزی است. لیکن شوراها شهر و روستا و ایالت، نقش برجسته‌ای در حیات اجتماعی دارا می‌باشند. (یوسفی ۱۳۸۳، ۱۳)

امر مشارکت به خصوص در جامعه شهروندی برغم وجود زمینه‌های مختلف همیاری ضعیف است. مشارکت در مدیریت امور شهری در بین شهروندان نیز از سابقه چندانی برخوردار نیست، زیرا وجود هرم قدرت و روابط اجتماعی عمومی مانع از دخالت شهروندان در اداره امور مربوط شده است.

شیوه‌های همیاری موجود در جوامع شهری نشانگر مشارکت میان گروه‌های خاصی مثل گروه خویشاوندی و همسایگی و... می‌باشد. حال آنکه مشارکت در امور عمومی مربوط به توسعه با سازمانی مردمی و بدون دخالت قدرت موجود (مالک و بعد دولت) مسبوق به سابقه نیست و به همین علت است که فلسفه‌ی مشارکت نیز نزد شهروندان روشن نیست.

مشارکت قبل از اینکه نمود عینی پیدا کند، پدیده‌ای ذهنی است که باید آن را در افکار، عقاید، رفتار و خلاصه در فرهنگ مردم جستجو کرد. برای اینکه فرهنگ مشارکت در جامعه جایی خود را پیدا کند، باید بسیاری از قالب‌های پیش ساخته ذهنی را دگرگون ساخت و این امر جز با کار فرهنگی عملی نیست. (طالب ۱۳۷۰، ۱۰۵)

مفهوم سرمایه اجتماعی به طور جدی از دهه ۹۰ به این طرف در نظریه‌ها و مقالات دانشگاهی به ویژه در رشته‌های جامعه‌شناسی، اقتصاد، سیاست و آموزش به کار رفت و با فعالیتهای افرادی چون کلمن، پاتنام، فوکویاما و بورديو افزایش یافت

بیان مسأله

جامعه به مثابه یک کل سازمان یافته از افراد و گروه‌هاست که دارای ساختار و کارکرد و نیز مجموعه‌ای از اشکال یا نظامهایی از روابط اجتماعی دربردارنده نقش‌ها، ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی است. اجزای جامعه چنان سازمان یافته و عموماً در قالب روابط اجتماعی گوناگون به یکدیگر پیوند خورده‌اند که آنها را قادر می‌سازد به نحوی مؤثر برای دستیابی به اهداف اجتماعی عمل کنند. در جامعه، افراد و گروه‌هایی که آن را می‌سازند با دارا بودن روابط متقابل اجزاء، انسجام خود را افزایش می‌دهند و انسجام اجتماعی را می‌سازند افراد و گروه‌های واقع در جامعه همان مردم شهرنشین و مردم روستانشینی هستند که تفاوت در نگرش‌ها و رفتارها بازتابی از تفاوت میان فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌های این دو منطقه است. (چیتامبار، ۱۳۷۸، ۲۴۹)

توجه به توسعه شهری علی‌الخصوص کشورهای در حال توسعه باعث داشتن جامعه انسانی سالم می‌شود و یکی از اهداف مهم داشتن جامعه انسانی سالم و کامل، «مشارکت مردم» می‌باشد. با توجه به سیر تکاملی مشارکت و جایگزینی آن در بطن توسعه اقتصادی اجتماعی به عنوان یک کاتالیزور، گسترش روحیه مشارکتی در افراد و بسط فرهنگ مشارکت، امری اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. (ازکیا و غفاری ۱۳۸۰، ۷)

امروزه اصطلاح «جامعه مدنی» در علوم اجتماعی معمولاً در مقابل دولت و به حوزه‌ای از روابط اجتماعی اطلاق می‌شود که فارغ از دخالت قدرت سیاسی است و مجموعه‌ای از نهادها، مؤسسات، انجمن‌ها و تشکلهای خصوصی و مدنی (غیرخصوصی) را دربر می‌گیرد. (بشریه ۱۳۷۸، ۳۲۹)

یکی از مهمترین عواملی که بر مشارکت سیاسی - اجتماعی تأثیرگذار است، بحث سرمایه اجتماعی است که به عنوان عامل قوی‌تری نسبت به عوامل دیگر ذکر شده است. بنابراین تأثیر متقابل سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن بر نهادهای دولتی، در جهت رسیدن به اهداف مشخص، می‌توانند مهمترین عامل، منجر به توسعه همه‌جانبه شهری را شود. شوراهای اسلامی از زمره این ساز و کارهایی هستند که به بهترین شکل، به مشارکت مردم را در صورت نهادینه شدن می‌توانند در سطح محلی به ایجاد دموکراسی، ارائه خدمات و انسجام اجتماعی کمک کنند. توسعه شورای اسلامی می‌تواند موجبات گسترش نهادهای غیردولتی، افزایش مشارکت مردم در اداره امور خود و پاسخگو نمودن نهاد مدیریت شهری شود. (سلمان‌زاده ۱۳۷۸، ۱)

اهمیت و ضرورت پژوهش

مشارکت مردم در امور اجتماعی، از مباحثی است که امروزه در توسعه و تحول کشورهای رو به رشد از اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشد. بسیاری از صاحب‌نظران و اندیشمندان و تحلیلگران، محور اصلی توسعه را مشارکت و حضور فعال مردم در صحنه می‌دانند. بدون حضور فعال مردم، دولت‌مردان قادر به حفظ نظام، ایجاد تحولات اساسی و حل مشکلات اجتماعی نخواهند بود. از این رو حکومت‌ها باید سعی در جلب افکار عمومی و نظریات و آرای مردم باشند. (جعفری ۱۳۷۵، ۲۷)

پیدایش تشکلهای غیردولتی در جامعه غیردولتی در جامعه مدنی دارای دو فایده و اثر مثبت است، یکی این که تشکلهای از تشدید قدرت دولت می‌کاهند و افراد عضو تشکل می‌توانند با اتکا به این تشکلهای از حقوق افراد خود دفاع کنند، افراد جامعه با بهره‌گیری از این راهکار دیگر نیازی به شورش، خشونت، تحصن، اعتصاب و انقلاب احساس نمی‌کنند، اما متأسفانه با تمرکزگرایی و انحصارطلبی بعضی حکومت و دولت‌ها به تدریج باعث عدم مشارکت و انزوا و بی‌تفاوتی مردم شده است. مردم احساس می‌کنند برای تحقق خواسته‌ها و مطالبات خود باید منتظر ظهور منجی و کاریزمایی باشند، و یا با ایجاد شورش، خشونت و انقلاب حقوق خود را به دست آورند. عدم تمرکز قدرت و اختیارات و گسترش مشارکت‌های مردمی از ویژگی‌های جامعه مدنی است. که منجر به توسعه یک کشور در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌شود.

مفاهیم فوق در انجام پژوهش‌هایی که به نحوی به مفهوم سرمایه اجتماعی و نقش آن بر عملکرد نهادها و... می‌پردازد، بسیار مفید بوده و از اهمیت زیادی برخوردار است. لذا شکل‌گیری نهادهای محلی در غالب شوراهای اسلامی می‌تواند بستر مناسبی را برای کارآمدسازی دموکراسی و انسجام و مشارکت اجتماعی و در نهایت توسعه پایدار محل بوجود آورد. همین امر توجه و نقش سرمایه اجتماعی و شوراهای محلی و عواملی که بر عملکرد و کارایی آنها مؤثر است را هر چه بیشتر در فرآیند توسعه‌ای همه جانبه و پایدار را فزونی می‌بخشد. (حجتی کرمانی ۱۳۸۰، ۱۱)

ادبیات پژوهش

مشارکت

طرح مفهوم مشارکت اجتماعی نیز دارای سابقه دیرینه‌ای است. به نظر پارکر، در آغاز، مشارکت اجتماعی به عنوان بعدی از منزلت اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است. مشارکت، همچنین به عنوان ابزاری جهت خودشکوفایی، تسریع کننده وحدت اجتماعی محلی و... دیده شده است و از آنجایی که در شرایط نوین اقتصادی، زمینه ترویج فرهنگ مشارکتی برای توان مقابله با برخی از مشکلات فراهم‌تر شده است، زمانی که شرایط لازم برای شرکت در فعالیت به طور آزادانه و ارادی انسان‌ها فراهم شود، مشارکت شکل واقعی می‌گیرد. واژه مشارکت معادل participation در زبان انگلیسی است و مفاهیم گسترده‌ای دارد.

مشارکت عبارت است از کنش اجتماعی (فعالیتی ارادی و داوطلبانه) که از طریق آنها، اعضای جامعه در امور مختلف مربوط به خود شرکت می‌کنند و به طور مستقیم و غیرمستقیم در عرصه‌های مختلف خود سهم می‌گردند. (محسنی تبریزی ۱۳۸۴، ۵۷)

رحمان در تعریف مشارکت می‌گوید: مشارکت مردمی به معنای کوشش و تلاش جمعی در یک چارچوب سازمانی است که اعضا با ائتلاف منابع درصدد دستیابی به اهداف خودشان هستند. در نتیجه، مشارکت فرآیندی فعال است که هر یک از مشارکت‌کنندگان به واسطه اندیشه، تأمل و نظارت فعالشان به اقدام و عمل مشارکتی ترغیب می‌شوند.

تیپولوژی مشارکت

مفهوم مشارکت در عمل، مفهومی چندبعدی و پیچیده است. بنابراین از زوایای مختلف می‌توان به آن نگریست و براساس ملاک‌ها و معیارهای گوناگون انواع مختلفی از مشارکت را ارائه کرد. مشارکت را با توجه به بعد زمانی می‌توان به دو دسته تقسیم‌بندی کرد:

- مشارکت سنتی

مشارکتی است که اساس آن بر آداب و رسوم و عادات و سنت‌ها، مذهب و... تکیه دارد. در اینگونه مشارکت هیچگونه اجبار و کنترلی از طرف نهادهای دولتی بر مردم وجود ندارد.

– مشارکت جدید

مشارکتی است که در بعضی از اشکال آن حالت اجباری و غیرارادی بودن را می‌توان دید. دولت با سازمان‌های زیر سلطه خود در این نوع مشارکت، اقدام به جلب مشارکت از سوی مردم می‌کند. انواع مشارکت از نظر موضوع عبارتند از: (۱) مشارکت اقتصادی؛ (۲) مشارکت اجتماعی و (۳) مشارکت سیاسی

سطوح و مراتب مشارکت

مشارکت در سه سطح مختلف: فرد، میانی و کلان می‌تواند صورت گیرد:

(۱) سطح خرد: مشارکت در قالب روابط فردی و شبکه‌های ارتباطی بین افراد و گروه‌ها در شرکت‌های کوچک خصوصی و بنگاه‌ها را شامل می‌شود.

(۲) سطح میانی: در این سطح مشارکت، کنش، کنشگران را آسان‌تر نموده و در بخش‌های مختلفی اعم از شرکت‌ها، انجمن‌ها، سازمان‌ها، صورت می‌گیرد.

(۳) سطح کلان: مشارکت در این سطح، مشارکت ملی است و در نظام کلی اجتماعی، با سری قوانین و مقررات که متضمن مشارکت فردی در بنگاه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی - اقتصادی است.

برای نشان دادن هر چه بهتر سطوح مشارکت، ذکر «نردبان مشارکت» که توسط آرنشتاین عنوان شده الزامی است. این نردبان از هشت پله شکل گرفته است که در پایین‌ترین سطح آن «عدم مشارکت» قرار دارند و در سطوح عالی آن مشارکت مستقیم (کنترل کامل شهروندان) قرار دارد. (شکل شماره ۱)

سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی مفهومی جدید است که پیشینه‌ای طولانی ندارد این مفهوم در واقع برگرفته از دیگر مفاهیم متداول در اقتصاد مثل سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی است و تقریباً از دهه ۸۰ میلادی وارد متون توسعه اقتصادی، جامعه‌شناسی سیاسی شده و یک مفهوم بین رشته‌ای است که در چند حوزه نظریه‌پردازان برجسته روی آن کار می‌کنند. این نوع سرمایه تفاوت اساسی با انواع دیگر سرمایه به ویژه سرمایه انسانی دارد و تعاریف متعددی را می‌توان برایش پیدا کرد.

شکل ۱: نردبان سطوح مختلف مشارکت و تصمیم‌گیری آرنشتاین

بافتن مشارکت در تصمیم‌گیری	۸) کنترل کامل	مشارکت مستقیم
	۷) قدرت نمایندگی (تصمیم‌گیری)	
	۶) همکاری و مشارکت در تصمیم‌گیری	
	۵) توافق و حضور در هنگام اتخاذ تصمیم	مشارکت غیرمستقیم
	۴) مشورت و مشاوره جهت اتخاذ تصمیم	
	۳) اطلاع یافتن از تصمیمات اتخاذ شده	
	۲) آگاهی از موضوعات مورد تصمیم‌گیری	عدم مشارکت
	۱) عدم دخالت در تصمیم‌گیری	

(مأخذ: اوکلی و مارسدن، ۱۳۷۰، ۳۴-۳۲)

سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی مفهومی جدید است که پیشینه‌ای طولانی ندارد این مفهوم در واقع برگرفته از دیگر مفاهیم متداول در اقتصاد مثل سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی است و تقریباً از دهه ۸۰ میلادی وارد متون توسعه اقتصادی، جامعه‌شناسی سیاسی شده و یک مفهوم بین رشته‌ای است که در چند حوزه نظریه پردازان برجسته روی آن کار می‌کنند. این نوع سرمایه تفاوت اساسی با انواع دیگر سرمایه به ویژه سرمایه انسانی دارد و تعاریف متعددی را می‌توان برای آن پیدا کرد.

جیمز کلمن سرمایه اجتماعی را منبعی اجتماعی - ساختاری می‌داند که دارایی و سرمایه افراد محسوب می‌شود، این دارایی که وی از آن سخن می‌گوید شی واحدی نیست بلکه ویژگی‌هایی است که در ساختار اجتماعی وجود دارد و باعث می‌شود افراد با سهولت بیشتری وارد کنش اجتماعی شوند. این نوع سرمایه از نظر وی امکان دستیابی به هدف‌های معینی را که در نبود آن دست نیافتنی است فراهم می‌سازد. پس سرمایه اجتماعی از تغییراتی در روابط میان اشخاص حاصل می‌شود که کنش را تسهیل می‌کند. (تاجبخش ۱۳۸۴، ۵۵)

فرانسیس فوکویاما سرمایه اجتماعی را چنین تعریف می‌نماید: سرمایه اجتماعی، شکل و نمونه ملموسی از یک هنجار غیر رسمی است که باعث ترویج همکاری بین دو یا چند فرد می‌شود. سرمایه اجتماعی دارای دو جزو اساسی است که عبارتند از:

الف) پیوندهای عینی بین افراد

پیوندهای عینی نوعی ساختار شبکه‌ای عینی است که برقرار کننده ارتباط بین افراد است. این بخش از سرمایه اجتماعی حکایت از آن دارد که افراد در فضای اجتماعی با یکدیگر پیوند دارند.

ب) پیوندهای ذهنی

در بعد ذهنی پیوندهای بین افراد باید دارای اهمیت متقابل، مبتنی بر اعتماد و دارای هیجانات مثبت باشد. پس سرمایه اجتماعی دارای دو جزء اعتماد و پیوند است. (شارع‌پور، ۱۳۸۰، ۱۰۳)

شورا

شورا معادل فارسی کلمه Council می‌باشد. منظور ما از شورا، عبارت است از مجموعه‌ای از نمایندگان منتخب مردم که با برخورداری از اختیارات اجرایی رسماً به اداره بخشی از امور عمومی حوزه انتخابیه خود می‌پردازند. این همان مفهوم مورد نظر قانون اساسی ایران (فصل هفتم) و قانون تشکیلات شوراهای اسلامی کشور است که امروزه در قوانین اساسی بسیاری از کشورهای جهان نیز مندرج است. اعضای شورا به طور مستقیم از طرف مردم انتخاب می‌شوند و با داشتن اختیارات لازم اجرایی در محدوده عمل خود به اداره آنجا پرداخته و دارای ویژگی‌های زیر می‌باشد:

(۱) خردورزی؛ (۲) خدامحوری؛ (۳) تجربه؛ (۴) دوراندیشی؛ (۵) صراحت در بیان و (۶) پیراستگی از رذایل (با تقوا و متعهد بودن). (شفیعی مطهر، ۱۳۸۳، ۱۱۰-۱۰۸)

اهداف کلی شوراها

اهداف شوراها به طور کلی و اساسی در نظام جمهوری اسلامی ایران شامل:

- (۱) اجرای سیاست عدم تمرکز؛
- (۲) سپردن، بخشیدن کارهای مردم به مردم؛
- (۳) سرعت بخشیدن به کارها؛
- (۴) رفع تبعیض در جامعه؛
- (۵) نظارت اجتماعی؛
- (۶) همکاری و هماهنگی با دولت و دستگاه‌های دولت؛

- (۷) هدایت و کنترل و رهبری برنامه‌های محلی؛
 (۸) رشد سیاسی و اجتماعی مردم در امور؛
 (۹) بالابردن قوه اجرایی کشور؛
 (۱۰) خوگردانی یا خودمدیریتی مردم. (طاهری ۱۳۷۷، ۲۲۱)

وظایف شوراهای

- (۱) بررسی و شناخت کمبودها و نیازها و نارسایی‌ها (اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی و ارائه راه‌حل‌ها).
 (۲) پیگیری و رسیدگی شکایت‌های مردم در مورد نارسایی‌ها و اختلافات.
 (۳) برنامه‌ریزی نمودن و اقدام در جهت مشارکت مردم با همکاری و هماهنگی از طریق خود مردم محلی. (طاهری ۱۳۷۷، ۲۲۷)

مزایا و معضلات فعالیت شوراهای

معضلات

- از آنجایی که تجربه مدیریت شورایی در ایران تجربه موفق نبوده است و بسیاری از شوراهای به تدریج برای سهولت در مدیریت و تصمیم‌گیری حذف گردیده‌اند، لذا مردم دید روشنی درباره شوراهای ندارند و شوراهای بیشتر جنبه نمایشی داشته‌اند.
- فقدان فرهنگ شوراهای موجب گردیده است که مردم به شوراهای بیشتر به صورت «هیأت امنای» نگاه کنند.
- نهادینه نشدن انتخابات و فقدان نهادهایی چون احزاب و انجمن‌ها و اتحادیه‌ها موجب گردیده‌اند که شوراهای نهادهای حامی نداشته باشند و از طریق آنها حمایت و تقویت نشوند.
- تعداد مراکز قدرت به ویژه در شهرستان‌ها و در ساختار اجرایی کشور و اختلاف بین نهادهای دولتی یعنی (استاندار، فرماندار و شوراهای) که همین امر باعث می‌شود که شوراهای از یک نهاد قدرتمند و مستقل به یک نهاد ضعیف و وابسته تبدیل شوند. (علیخانی ۱۳۷۴، ۲۸)

مزایا

- از آنجا که ما در ایران نهادهای مدنی نداشته‌ایم، نهادهایی که بین دولت و شهروند و جامعه توده‌وار و خانواده یک لایه میانی باشد بسیار می‌توانند به مدنیت جامعه کمک کنند. شوراها می‌توانند در شرایط نبود احزاب و اتحادیه‌ها و نهادهای مدنی سنگ بنای اولیه باشند که به تدریج موجب شکل‌گیری این نهادها شوند.
- شوراها می‌توانند قشرهای پایین مردم را که مستقیماً در قدرت سیاسی نیستند با مشکلات اجرایی آشنا کنند.
- قدرت را می‌تواند در پایین‌ترین سطوح توزیع کند.
- افراد از طریق شوراها تربیت و پرورش اجرایی می‌شوند، مهندسی اجتماعی یاد می‌گیرند، مهندسی اجرایی کار را یاد می‌گیرند و می‌تواند به سطوح بالاتری از مدیریت اجرایی انتقال یابند. (ازکیا و ایمانی ۱۳۸۴)

اهداف پژوهش

هدف اصلی پژوهش بررسی نقش سرمایه اجتماعی و اهمیت آن بر عملکرد شوراهای اسلامی در نسیم‌شهر است که در کنار آن، اهداف جزئی ذیل نیز دنبال می‌شوند:

- (۱) بررسی تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر عملکرد شوراهای اسلامی؛
- (۲) بررسی تأثیر ویژگی‌های فردی و شخصیتی شهروندان بر عملکرد شوراهای اسلامی.

فرضیه‌های پژوهش

با توجه به اهداف پژوهش و چارچوب نظری که عوامل و متغیرهای مؤثر بر عملکرد شوراها را مشخص نموده است فرضیه‌های ذیل مطرح می‌شود:

- (۱) بین میزان اعتماد به دولت (مسئولین مربوطه) و عملکرد شورای اسلامی رابطه وجود دارد.
- (۲) بین میزان اعتماد بین فردی و عملکرد شورای اسلامی رابطه وجود دارد.
- (۳) بین میزان اعتماد اجتماعی و عملکرد شورای اسلامی رابطه وجود دارد.
- (۴) بین میزان روابط اجتماعی شهروندان با یکدیگر - تعامل و نزاع در بین آنها - با عملکرد شورای اسلامی رابطه وجود دارد.
- (۵) بین میزان انسجام اجتماعی و عملکرد شورای اسلامی رابطه وجود دارد.

۶) بین میزان مشارکت اجتماعی شهروندان و عملکرد شورای اسلامی رابطه وجود دارد.

۷) بین میزان سرمایه اجتماعی و عملکرد شورای اسلامی رابطه وجود دارد.

روش پژوهش

در انجام این پژوهش از روش کمی که از طریق پیمایش و با استفاده از روش اسنادی، ابعاد تاریخی و نظری، موضوع بررسی گردیده و برای جمع‌آوری اطلاعات نیز به صورت مصاحبه حضوری مستقیم از طریق پرسشنامه و بحث گروهی استفاده شده است.

با توجه به داده‌های جمع‌آوری شده از طریق پرسشنامه و بحث گروهی از آمار توصیفی مانند (فراوانی داده‌ها) و آزمون‌های کای اسکوئر دو متغیره و ضریب همبستگی کندال تاویی، تحلیل واریانسی، رگرسیون چند متغیره استفاده شده است.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری پژوهش شهروندان شهر نسیم شهر واقع در شهرستان رباط کریم است و واحد نمونه‌گیری پژوهش مدیریت خانوار شهروندان می‌باشد که بر اساس آمار سرشماری سال ۱۳۸۵ تعیین شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

با استناد به نتایج جدول شماره ۱ و همچنین مقدار X^2 (۲/۱۳) رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر عملکرد شوراهای اسلامی و میزان اعتماد به دولت وجود ندارد. با توجه به این نتیجه، فرض H_1 مبنی بر معنی‌دار آماری این رابطه رد و در مقابل فرض H_0 پژوهش مبنی بر عدم معنی‌داری آماری این رابطه تأیید می‌شود. بنابراین، میزان اعتماد به دولت و به تعبیری میزان رضایت از دولت بر عملکرد شورای اسلامی تأثیر معناداری ندارد. فرضیه رد می‌شود.

جدول ۱: رابطه بین میزان اعتماد به دولت و عملکرد شوراهای اسلامی

جمع	عملکرد شوراهای اسلامی			تعداد	پایین	میزان اعتماد به دولت
	بالا	متوسط	پایین			
۱۵	۰	۱۰	۵	تعداد	پایین	
۱۵	۰	۱۰	۵	درصد	پایین	
۶۰	۴	۳۷	۱۹	تعداد	متوسط	
۶۰	۴	۳۷	۱۹	درصد	متوسط	
۲۵	۳	۱۵	۷	تعداد	بالا	
۲۵	۳	۱۵	۷	درصد	بالا	
۱۰۰	۷	۶۲	۳۱	تعداد	جمع	
۱۰۰	۷	۶۲	۳۱	درصد	جمع	

$X^2 = ۲/۱۳$ $df = ۴$ $sig = ۰/۷۱$ $kendall's\ tau-B = ۰/۰۷$

با توجه به نتایج جدول شماره ۲ و همچنین مقدار X^2 (۹/۱۱) رابطه آماری معنی داری بین دو متغیر عملکرد شوراهای اسلامی و میزان اعتماد بین شخصی، با احتمال ۰/۹۵ و سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ وجود دارد. با توجه به این نتیجه، فرض H_1 مبنی بر معنی دار آماری این رابطه تأیید و در مقابل فرض H_0 پژوهش مبنی بر عدم معنی داری آماری این رابطه رد می شود. بنابراین، می توان نتیجه گرفت بین اعتماد فردی و عملکرد شورای اسلامی رابطه وجود ندارد و فرضیه رد می گردد

جدول ۲: رابطه بین میزان اعتماد بین فردی و عملکرد شوراهای اسلامی

جمع	عملکرد شوراهای اسلامی			تعداد	پایین	میزان اعتماد بین شخصی
	بالا	متوسط	پایین			
۱۲	۱	۳	۸	تعداد	پایین	
۱۲	۱	۳	۸	درصد	پایین	
۶۲	۴	۴۳	۱۵	تعداد	متوسط	
۶۲	۴	۴۳	۱۵	درصد	متوسط	
۲۶	۲	۱۶	۸	تعداد	بالا	
۲۶	۲	۱۶	۸	درصد	بالا	
۱۰۰	۷	۶۲	۳۱	تعداد	جمع	
۱۰۰	۷	۶۲	۳۱	درصد	جمع	

$X^2 = ۹/۱۱$ $df = ۴$ $sig = ۰/۰۵$ $kendall's\ tau-B = ۰/۲۱$

جدول ۳: رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و عملکرد شوراهای اسلامی

جمع	عملکرد شوراهای اسلامی			تعداد	پایین	متوسط	بالا
	پایین	متوسط	بالا				
۱۵	۰	۷	۸	تعداد	پایین	متوسط	بالا
۱۵	۰	۷	۸	درصد	پایین	متوسط	بالا
۶۵	۲	۴۲	۲۱	تعداد	متوسط	پایین	بالا
۶۵	۲	۴۲	۲۱	درصد	متوسط	پایین	بالا
۲۰	۵	۱۳	۲	تعداد	بالا	پایین	متوسط
۲۰	۵	۱۳	۲	درصد	بالا	پایین	متوسط
۱۰۰	۷	۶۲	۳۱	تعداد	جمع	پایین	متوسط
۱۰۰	۷	۶۲	۳۱	درصد	جمع	پایین	متوسط

$X^2 = 17/70$ $df = 4$ $sig = 0/01$ kendall's tau-B = 0/33

با توجه به نتایج جدول شماره ۳ و همچنین مقدار X^2 (۱۷/۷۰) رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر عملکرد شوراهای اسلامی و میزان اعتماد اجتماعی با احتمال ۰/۹۹ و سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ وجود دارد. با توجه به این نتیجه، فرض H_1 مبنی بر معنی‌دار آماری این رابطه تأیید و در مقابل فرض H_0 پژوهش مبنی بر عدم معنی‌داری آماری این رابطه رد می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت بین عملکرد شورای اسلامی و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد و فرضیه پذیرفته شده است.

جدول ۴: رابطه بین میزان روابط اجتماعی شهروندان با یکدیگر (تعامل و نزاع)

با عملکرد شوراهای اسلامی

جمع	عملکرد شوراهای اسلامی			تعداد	پایین	متوسط	بالا
	پایین	متوسط	بالا				
۱۱	۱	۴	۶	تعداد	پایین	متوسط	بالا
۱۱	۱	۴	۶	درصد	پایین	متوسط	بالا
۴۲	۰	۲۸	۱۴	تعداد	متوسط	پایین	بالا
۴۲	۰	۲۸	۱۴	درصد	متوسط	پایین	بالا
۴۷	۶	۳۰	۱۱	تعداد	بالا	پایین	متوسط
۴۷	۶	۳۰	۱۱	درصد	بالا	پایین	متوسط
۱۰۰	۷	۶۲	۳۱	تعداد	جمع	پایین	متوسط
۱۰۰	۷	۶۲	۳۱	درصد	جمع	پایین	متوسط

$X^2 = 9/49$ $df = 4$ $sig = 0/05$ kendall's tau-B = 0/21

جدول ۵: رابطه بین میزان انسجام اجتماعی و عملکرد شوراهای اسلامی

جمع	عملکرد شوراهای اسلامی			تعداد	پایین	میزان انسجام اجتماعی
	بالا	متوسط	پایین			
۱۰	۰	۴	۶	تعداد	پایین	میزان انسجام اجتماعی
۱۰	۰	۴	۶	درصد		
۵۶	۱	۴۲	۱۳	تعداد	متوسط	
۵۶	۱	۴۲	۱۳	درصد		
۳۴	۶	۱۶	۱۲	تعداد	بالا	
۳۴	۶	۱۶	۱۲	درصد		
۱۰۰	۷	۶۲	۳۱	تعداد	جمع	
۱۰۰	۷	۶۲	۳۱	درصد		

$$X = ۱۵/۹۲ \quad df = ۴ \quad sig = ۰/۰۱ \quad kendall's \tau-B = ۰/۱۲$$

با استناد به نتایج جدول شماره ۴ و همچنین مقدار X^2 (۹/۴۹) رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر عملکرد شوراهای اسلامی و میزان روابط اجتماعی با احتمال ۰/۹۵ و سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ وجود دارد. با توجه به این نتیجه، فرض H_1 مبنی بر معنی‌دار آماری این رابطه تأیید و در مقابل فرض H_0 پژوهش مبنی بر عدم معنی‌داری آماری این رابطه رد می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت فرضیه «بین عملکرد شوراهای اسلامی و میزان روابط اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد و فرضیه پذیرفته شده است».

با استناد به نتایج جدول شماره ۵ و همچنین مقدار X^2 (۱۵/۹۲) رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر عملکرد شوراهای اسلامی و میزان انسجام اجتماعی، با احتمال ۰/۹۹ و سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ وجود دارد. با توجه به این نتیجه، فرض H_1 مبنی بر معنی‌دار آماری این رابطه تأیید و در مقابل فرض H_0 پژوهش مبنی بر عدم معنی‌داری آماری این رابطه رد می‌شود. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت بین عملکرد شوراهای اسلامی و میزان انسجام اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد و فرضیه فوق پذیرفته شده است.

جدول ۶: رابطه بین مشارکت اجتماعی شهروندان و عملکرد شوراها ی اسلامی

جمع	عملکرد شوراها ی اسلامی			تعداد	پایین	میزان مشارکت اجتماعی
	بالا	متوسط	پایین			
۴۰	۵	۲۲	۱۳	تعداد	پایین	
۴۰	۵	۲۲	۱۳	درصد		
۵۰	۲	۳۲	۱۶	تعداد	متوسط	
۵۰	۲	۳۲	۱۶	درصد		
۱۰	۰	۸	۲	تعداد	بالا	
۱۰	۰	۸	۲	درصد		
۱۰۰	۷	۶۲	۳۱	تعداد	جمع	
۱۰۰	۷	۶۲	۳۱	درصد		

$X^2 = ۴/۳۷$ $df = ۴$ $sig = ۰/۳۵$ $kendall's\ tau-B = ۰/۰۱$

با استناد به نتایج جدول شماره ۶ و همچنین مقدار $X^2 (۴/۳۷)$ رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر عملکرد شوراها ی اسلامی و میزان مشارکت اجتماعی وجود ندارد. با توجه به این نتیجه، فرض H_1 مبنی بر معنی‌دار آماری این رابطه تأیید و در مقابل فرض H_0 پژوهش مبنی بر عدم معنی‌داری آماری این رابطه تأیید می‌شود. پس می‌توان نتیجه گرفت بین عملکرد شوراها ی اسلامی و میزان مشارکت اجتماعی رابطه معناداری وجود ندارد و فرضیه رد شده است.

جدول ۷: رابطه بین میزان سرمایه اجتماعی و عملکرد شوراها ی اسلامی

جمع	عملکرد شوراها ی اسلامی			تعداد	پایین	میزان مشارکت اجتماعی
	بالا	متوسط	پایین			
۱۰	۰	۴	۶	تعداد	پایین	
۱۰	۰	۴	۶	درصد		
۵۶	۱	۴۲	۱۳	تعداد	متوسط	
۵۶	۱	۴۲	۱۳	درصد		
۳۴	۶	۱۶	۱۲	تعداد	بالا	
۳۴	۶	۱۶	۱۲	درصد		
۱۰۰	۷	۶۲	۳۱	تعداد	جمع	
۱۰۰	۷	۶۲	۳۱	درصد		

$X^2 = ۱۵/۹۲$ $df = ۴$ $sig = ۰/۰۱$ $kendall's\ tau-B = ۰/۱۲$

با استناد به نتایج جدول شماره ۷ و همچنین مقدار X^2 (۱۵/۹۲) رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر عملکرد شوراهاى اسلامى و میزان سرمایه اجتماعی با احتمال ۰/۹۹ و سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ وجود دارد. با توجه به این نتیجه، فرض H_1 مبنی بر معنی‌دار آماری این رابطه تأیید و در مقابل فرض H_0 پژوهش مبنی بر عدم معنی‌داری آماری این رابطه رد می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت بین سرمایه اجتماعی و عملکرد شورای اسلامی رابطه وجود دارد و فرضیه تأیید می‌شود.

نتیجه‌گیری

۱) با توجه به نتیجه به دست آمده و همچنین مقدار X^2 (۲/۱۳) رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر عملکرد شوراهاى اسلامى و میزان اعتماد به دولت وجود ندارد و فرضیه اول تأیید نمی‌گردد.

۲) با توجه به مقدار X^2 (۹/۱۱) بدست آمده رابطه معنی‌داری بین دو متغیر میزان اعتماد بین شخصی و عملکرد شورای اسلامی وجود ندارد و فرضیه شماره ۲ نیز تأیید نمی‌گردد.

۳) با توجه به مقدار X^2 (۱۷/۷۰) بدست آمده رابطه معنی‌داری بین دو متغیر میزان اعتماد اجتماعی و عملکرد شورای اسلامی وجود ندارد بنابراین فرضیه شماره ۳ نیز تأیید می‌گردد.

۴) با توجه به مقدار X^2 (۹/۴۹) بدست آمده رابطه معنی‌داری بین دو متغیر میزان روابط اجتماعی و عملکرد شورای اسلامی رابطه وجود دارد و فرضیه شماره ۴ نیز تأیید می‌گردد.

۵) با توجه به مقدار X^2 (۱۵/۹۲) بدست آمده رابطه معنی‌داری بین دو متغیر میزان انسجام اجتماعی و عملکرد شورای اسلامی رابطه معناداری وجود دارد و فرضیه شماره ۵ نیز تأیید می‌گردد.

۶) با توجه به مقدار X^2 (۴/۳۷) بدست آمده رابطه معنی‌داری بین دو متغیر مشارکت اجتماعی و عملکرد شورای اسلامی وجود ندارد و فرضیه شماره ۶ نیز تأیید نمی‌گردد.

۷) با توجه به مقدار X^2 (۱۵/۹۲) بدست آمده رابطه معنی‌داری بین دو متغیر میزان سرمایه اجتماعی و عملکرد شورای اسلامی رابطه وجود دارد و فرضیه شماره ۷ تأیید می‌گردد.

پیشنهادها

از جمله پیشنهادهاتی که براساس نتایج بدست آمده از پژوهش می‌توان ارائه نمود عبارتند از:

- ۱) تشکیل تشکلهای غیردولتی یا NGO مانند تشکل حفظ محیط زیست، تشکل علمی، فرهنگی و... که علاوه بر درآمدزایی باعث تعامل هرچه بیشتر و بهتر در بین شهروندان می‌باشد.
- ۲) ایجاد و تأسیس تعاونی‌های تولید که افراد جهت رفع مشکلاتشان به آنها مراجعه کرده و شوراها برای ارائه راه‌حل‌های مناسب با این تعاونی‌ها همسو باشند که این امر از دیگر راهکارهایی است در زمینه تقویت تعامل و کاهش نزاع در بین شهروندان.
- ۳) تأکید بر شاخص اعتماد اجتماعی به این دلیل بوده که یکی از مؤلفه‌های مهم سرمایه اجتماعی است که تأثیر مثبتی بر میزان عملکرد شوراها دارد.
- ۴) پیشنهاد می‌گردد تحقیقاتی که با همین موضوع و در همین زمینه صورت می‌گیرد اجرای آن معطوف به یک شهر نباشد بلکه با در نظر گرفتن چندین شهر و شهرستان، اطلاعات جامع‌تر و کلی‌تر بدست آورده شود.
- ۵) پیشنهاد می‌شود همین موضوع با استفاده رویکرد روش‌شناسی کیفی منجمله مصاحبه عمیق بحث گروهی متمرکز و غیره صورت گیرد.

منابع و ماخذ

- ۱) ازکیا، مصطفی. (۱۳۸۱). جامعه‌شناسی توسعه. چاپ چهارم تهران: کلمه.
- ۲) ازکیا، مصطفی. (۱۳۸۴). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی. تهران: اطلاعات.
- ۳) ازکیا، مصطفی و غلامرضا غفاری. (۱۳۸۰). بررسی رابطه انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی سازمان‌یافته روستائیان در نواحی روستایی شهرستان کاشان. فصلنامه اقتصاد، سال نهم، شماره ۳۶.
- ۴) ازکیا، مصطفی و سیداحمد فیروزآبادی. (۱۳۸۳). سرمایه اجتماعی و نقش آن در تشکلهای تولیدی. مجله جامعه‌شناسی ایران. دوره پنجم، شماره ۴.
- ۵) اوکلی، پیترو و دیوید مارسون. (۱۳۷۰). رهیافت‌های مشارکت در توسعه روستایی. ترجمه منصور محمودنژاد. تهران: مرکز تحقیقات وزارت جهاد سازندگی.

- ۶) بشیریه، حسین. (۱۳۷۸). جامعه‌شناسی سیاسی. تهران: نشر نی.
- ۷) پاتنام، رابرت. (۱۳۸۰). دموکراسی و سنت‌های مدنی. ترجمه محمدنقی دلفروز. چاپ اول. تهران: دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی وزارت کشور.
- ۸) جعفری، سیدمحمدرضا. (۱۳۷۵). نقش مدیران در جذب مشارکت‌های مردمی. نشریه فرهنگ مشارکت شماره (بهار ۱۳۷۵).
- ۹) چیتامبار، جی.بی. (۱۳۷۸). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی روستایی. ترجمه مصطفی ازکیا و احمد حجاران.
- ۱۰) حجتی کرمانی، فرشته. (۱۳۸۴). بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی و فقر از روستاییان. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی.
- ۱۱) سلمانزاده، حسن. (۱۳۷۸). سرمایه اجتماعی، پژوهش کارشناسی ارشد.
- ۱۲) شارع پور، محمود. (۱۳۸۰). فرسایش سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن. جامعه‌شناسی ایران، شماره ۳.
- ۱۳) شفیعی مطهر، سیدعلی. (۱۳۸۳). مبانی و ضرورت مشارکت. تهران: عابد.
- ۱۴) طالب، مهدی. (۱۳۷۶). مدیریت روستایی در ایران. تهران، دانشگاه تهران.
- ۱۵) طاهری، ابوالقاسم. (۱۳۷۷). اداره امور شهرداری‌ها. تهران: نشر قومس.
- ۱۶) علیجانی، رضا. (۱۳۷۴). شوراها از زیر صفر. مجله ایران فردا، شماره ۴۹.
- ۱۷) کلمن، جیمز. (۱۳۷۷). بنیادهای نظریه اجتماعی. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- ۱۸) یوسفی، محمد. (۱۳۸۳). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد شوراهای اسلامی. رساله کاشناسی ارشد دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.